

aspects of these changes, such as the role of merchant capital in organizing the production process in the woollen industry or the production of woollen and other textiles in the countryside and beyond urban guild-organisations. With regard of most of these processes, the area that is now the Netherlands is understood to be among the most advanced and productive economic regions in Europe. An important part of the story of this being advanced is the issue of the specialisation and productivity of Dutch agriculture. It is here that this study breaks new ground. It looks at the degree of rural specialisation and to what extent rural communities were, in being primarily occupied in specialized activities, part of market activities exchanging other needed goods. In particular, using tax records, the study tries to locate the precise timing of specialisation for the community of Edam. The study shows that after an economic recession during the fifteenth century, shipbuilding became a major industry from about 1500. Expanding grain and timber trade and shipbuilding supported growing social differentiation in both the city and the countryside – shipbuilding in the city, cattle rearing and milk-industry in the countryside. Boschma-Aarnoudse argues that cattle-smallholders were neither precisely self-sufficient peasants nor large-scale farmers – a point often made with respect to the cattle-rearing industry as opposed to grain-production. A significant group of householders, nearly one third around the 1460s, did not have enough cattle to make a living on it, but had to rely on wage labour. By the 1560s, this group had risen to almost 45 percent, in conjunction with substantial population growth. Both the viability and growth of cattle rearing and the demand for wage labour allowed the increase in population.

Boschma-Arnoudse is right to state that these developments were not unique for the area. Studies on the English South-East have found population increase and growing specialisation and social polarisation, configured around the growing market of London as and ‘engine of change’. But the developments this study describes are earlier – from the mid fifteenth century to the 1560s. On the whole, this study underscores the economically ‘advanced’ state of this part of the Netherlands within Europe and specifically the interrelation of fishing, agriculture and wage labour – a solid piece of social-history.

Robert Friedeburg
EUR

Maarten Prak, *Gouden Eeuw. Het raadsel van de Republiek* (Nijmegen: SUN, 2002)
ISBN 90-5875-048-5

Op de omslag van het nieuwe boek van Maarten Prak wordt de lezer aangekeken door twee schutters. Ze zitten aan bij een overvloedige maaltijd ter gelegenheid van de Vrede van Munster. Het is 1648 en de Republiek der Verenigde Nederlanden is eindelijk erkend als zelfstandige mogendheid. Een grote trommel ligt roerloos aan de voeten van de schutters, want dit martiale instrument zou voorlopig niet meer nodig zijn, dacht men. Zo te zien smaakt het, de ene schutter houdt een glas wijn in de hand, de ander heeft een mes in de aanslag om zich te voorzien van een portie van het gebraden vlees op de zilveren schaal voor hem. Veel raadselachtigs stralen deze welgedane schutters bepaald niet uit. Dat is begrijpelijk, want het raadsel van de Gouden Eeuw is een recente constructie van historici.

In zijn inleiding legt Prak uit wat historici fascineert in de zeventiende-eeuwse Republiek: de economische en culturele bloei, de sociale structuur, waarin niet meer de adel maar de burgerij domineerde, en sinds kort ook de discussiecultuur, het poldermodel *avant-la-lettre*. Alleen op politiek gebied veranderde er niets en hier valt juist een gebrek aan moderniteit op. Tenslotte is er de kwestie van het einde van de Gouden Eeuw, hier gesitueerd in 1715 en gezien als gevolg van algehele teruggang in de Europese economie, militaire overvleugeling door het buitenland en toenemende interne spanningen. In het 'weer gewoon geworden' Nederland zou later het terugverlangen naar feestelijke schuttersmaaltijden uitgroeien tot een obsessie met de Gouden Eeuw.

Prak geeft in dit boek een overzicht van de belangrijkste aspecten van de Gouden Eeuw. Het bevat een hoofdstuk over economie en maatschappij, een over politiek en bestuur en een over godsdienst en cultuur. Elk hoofdstuk geeft de huidige stand van het wetenschappelijk onderzoek weer en is verlevendigd met aansprekende voorbeelden. Er komen ook aspecten aan de orde die vroeger onderbelicht bleven. Het hoofdstuk over economie en maatschappij gaat niet alleen over de rijkdom die vergaard werd dank zij het succes van de markteconomie en het wereldwijde handelsnetwerk, maar bevat ook een paragraaf getiteld 'sappelen'. In het deel over politiek en bestuur wordt ook aandacht besteed aan de oproeren die met zekere regelmaat plaatsvonden. Toegevoegd is een beredeneerd overzicht van de gebruikte literatuur.

Prak begint zijn boek met een korte beschouwing over het in 1897 verschenen 'prachtwerk' – zijn term – *Onze Gouden Eeuw* van P.L. Muller, en zijn eigen boek past beslist in deze traditie, ook uiterlijk als 'hard cover'. De afgelopen twintig jaren is er veel over de zeventiende eeuw gepubliceerd en er was zeker behoefte aan een nieuw overzichtswerk. Net als Muller schrijft Prak als een alwetend verteller, die een coherent beeld oproept. De raadsels van de Gouden Eeuw worden voor de lezer opgelost, maar ook wel eens onder het kleed geveegd. Een voorbeeld is de behandeling van de verbluffende opbloei van de schilderkunst. Een groot raadsel blijft toch waarom iedereen stillevens en bordeeltjes aan de muur wilde hebben, en dan ook nog met verbazingwekkende precisie geschilderd. Schrijvend over Vermeer meldt Prak en passant dat diens boedel beheerd werd door de microscoopbouwer Anthonie van Leeuwenhoek. Dit detail is triviaal, maar zou een geschikte aanleiding zijn geweest om aan te knopen bij de theorie van Svetlana Alpers, die de ontwikkelingen in de wetenschap met die in de schilderkunst in verband heeft gebracht. Beide waren volgens haar uitingvormen van een nieuwe wijze van kijken en beschrijven (zie ook de uiteenzetting van Elisabeth Honig in *Theoretische Geschiedenis* 17 (1990), 33-45).

De neiging om problemen uit de weg te gaan blijkt ook uit Praks omgang met Simon Schama's *Overvloed en onbehagen*, immers ook een prachtwerk in de traditie van Muller, dat in de literatuurverwijzing slechts wordt vermeldt als 'geruchtmakend boek'. Voor veel Nederlandse historici is het succes van dit boek nog altijd het grootste raadsel van de Gouden Eeuw. Toch heeft Schama met zijn antropologische invalshoek verreweg de origineelste, creatiefste, maar ook meest onderschatte bijdrage op dit onderzoeksgebied geleverd. *Gouden Eeuw* zal het waarschijnlijk nooit tot de status van berucht boek brengen, maar als inleiding tot dit boeiende tijdvak voor een breder publiek is het beslist zeer geslaagd.

Rudolf Dekker

EUR